

*Antra Roskoša
Rīgas Tehniskā universitāte, Latvija*

MAZĀKUMTAUTĪBU STUDENTU MOTIVĀCIJAS MĀCĪTIES UN PROFESIONĀLI PILNVEIDOTIES ATTĪSTĪŠANA KĀ VIŅU INTEGRĀCIJU SABIEDRĪBĀ VEICINOŠS PRIEKŠNOTEIKUMS

Abstract

The objective of this paper is to find out the methods, forms, means developing students' learning motivation and professional development as important value for minority students to promote their integration process in the society. The data collected in the process of discussion with the students of Riga Technical University are analyzed in the paper. And the main conclusions are drawn that the students' motivation to learn and professionally grow could be promoted by the development of knowledge and skills important in students' further professional carrier; by a positive attitude of teachers and fellow group mates; by evaluation of students' learning results (by teachers' evaluation, group mates' evaluation, students' self-evaluation); by the use of various learning/teaching methods, means, forms in the studying process to differentiate the learning process. In such way the students' professional development, their feeling of belonging to the university, to the specialists of the profession they have chosen to study could be enhanced and students might be aware that learning and mastering the professional knowledge and skills, they will be able to give their own contribution in the development of the society, and vice versa, be needed and appreciated by the society.

Atslēgas vārdi: motīvs, motivācija, motivācija mācīties, vajadzības, profesionālās vērtības

Ievads

Studentu motivācija mācīties, profesionāli attīstīties, pēc augstskolas absolvēšanas sniegt ieguldījumu ar apgūto specialitāti saistīta uzņēmuma, sabiedrības un valsts attīstībā varētu būt vērtība, kas kopīga atšķirīgas kultūras piederības studentiem, veicinot sabiedrības vienotību un sekmīgu mazākumtautību studentu integrācijas procesa norisi grupā, augstskolā un arī sabiedrībā. Pētījuma mērķis bija noskaidrot metodes, formas, līdzekļus studentu motivācijas mācīties un profesionāli pilnveidoties attīstīšanai kā viņu integrācijas grupā, augstskolā, sabiedrībā veicinošam priekšnoteikumam. Pētījuma objekts ir studentu motivācija mācīties un profesionāli pilnveidoties. Pētījumā analizēti dati, kas iegūti diskusijā ar Rīgas Tehniskās universitātes (turpmāk RTU) studentiem. Citu autoru viedokļi par studentu motivācijas mācīties un profesionāli pilnveidoties aspektiem arī tiek analizēti rakstā.

Pētījuma problēma

Jēdzieni „motivācija”, „motīvi” ir cieši saistīti ar jēdzienu „vajadzības”. Mazākumtautību studentu integrācijas grupā, augstskolā, sabiedrībā veicināšanai ļoti nozīmīga ir studentu saskarsmes ar citiem, arī ar atšķirīgas kultūras pārstāvjiem vajadzības nodrošināšana. Viens no veidiem kā nodrošināt sadarbību un komunikāciju starp atšķirīgas kultūras pārstāvjiem ir attīstīt kopīgas vērtības. Kā atšķirīgas kultūras piederības pārstāvju nozīmīga kopīga vērtība

varētu būt profesionālā attīstība – studentu izvēlētajā profesijā cienīšanas, lepošanās ar to, profesionālo zināšanu un prasmju attīstīšana.

Studentu izvēlētie mērķi saistībā ar profesionālo attīstību varētu būt pietiekami reāli, piemēram, karjeras izaugsme, motivējošs atalgojums, pašcieņa, gandarījums par paveikto darbu. Tomēr svarīga būtu tādu apstākļu radīšana, kas veicinātu studentu personīgo interešu saskaņotību ar sabiedrības interesēm – augstskolas, darba vietas, organizācijas u.tml. interesēm. Tāpēc pētījumā tika noskaidroti tādi līdzekļi, formas, metodes studentu mācīties un profesionāli pilnveidoties motivācijas attīstīšanai, kas sekmētu studentu pārliecību par tādu mērķu īstenošanas nepieciešamību, kas veicinātu ne tikai personīgo labklājību, bet arī sabiedrības uzplaukumu - būt līdzatbildīgiem, apzināties sevi kā sabiedrības daļu.

Pētījuma metode

Pētījumā tika analizēti diskusijā ar studentiem iegūtie dati. Diskusijā piedalījās RTU Arhitektūras un pilsētplānošanas un Būvniecības fakultātes 1.kursa studenti. Pētījums tika organizēts 2010./11. mācību gada rudens semestrī plašāka pētījuma ietvaros par mazākumtautību studentu integrācijas sabiedrībā sekmēšanu tehniskajā augstskolā. Diskusijas mērķis bija noskaidrot studentu viedokli par metodēm, formām, līdzekļiem studentu motivācijas mācīties un profesionāli pilnveidoties attīstīšanai kā viņu integrācijas grupā, augstskolā, sabiedrībā veicinošam priekšnoteikumam. Studentu viedokļa noskaidrošanai, diskusijā tika izvirzīti priekšnoteikumi studentu motivācijas mācīties un profesionālās attīstības veicināšanai:

- 1) Studentu turpmākajā karjerā noderīgu zināšanu un prasmju attīstīšana,
- 2) Studentu iepazīstināšana ar viņu izvēlēto specialitāti saistīto uzņēmumu praktisko darbību,
- 3) Studentu mācību rezultātu novērtēšana,
- 4) Daudzveidīgu mācību metožu, formu, līdzekļu izmantošana, mācību procesa dažādošana.

Pētījuma rezultāti

Studentu turpmākajā profesionālajā karjerā noderīgu zināšanu un prasmju attīstīšana

Viens no studentu motivācijas mācīties un profesionāli attīstīties veicināšanas priekšnoteikumiem ir studentu turpmākajā profesionālajā karjerā noderīgu zināšanu un prasmju attīstīšana. Diskusijas dalībnieki minēja vairākas metodes, formas, līdzekļus, kas palīdzētu attīstīt studentu turpmākajā profesionālajā karjerā noderīgas zināšanas un prasmes:

- 1) Teorētisko zināšanu saistīšana ar praktiskajām zināšanām – ar piemēriem „iz dzīves”,
- 2) Informācijas sniegšana par apgūstamās specialitātes perspektīvām darba tirgū,

- 3) Palīdzēšana vidusskolā skolēniem izvēlēties piemērotāko augstskolu un studiju programmu ar testu, vieslekciju palīdzību u.tml., lai students izvēlētos sev piemērotu specialitāti un mācītos savā „īstajā vietā”,
- 4) Studentu sadarbību veicinošu mācību metožu, formu, līdzekļu izmantošana mācību procesā, lai palīdzētu studentiem apgūt prasmi strādāt „komandā”, lai veicinātu studentu atbildību par savu ieguldījumu grupas darbā, atbildību pret saviem grupas biedriem.

Studentu iepazīstināšana ar viņu izvēlēto specialitāti saistītu uzņēmumu praktisko darbību

Kā vēl viens nozīmīgs studentu motivācijas mācīties un profesionāli attīstīties veicināšanas priekšnoteikums ir studentu iepazīstināšana ar viņu izvēlēto specialitāti saistīto uzņēmumu praktisko darbību:

- 1) tiem studentiem, kas labāk mācās, nodrošinot iespējas iegūt prakses vietas (arī darba vietas) ar apgūstamo specialitāti saistītos uzņēmumos;
- 2) izglītojošu ekskursiju uz ar studentu apgūstamo specialitāti saistītu uzņēmumu organizēšana;
- 3) tikšanos ar studentu apgūstamās specialitātes pārstāvjiem, tiem daloties savā darba un mācību pieredzē, organizēšana.

Saskaņā ar teorētiskās literatūras analīzi, ka „attieksmes veidošanās galvenais mehānisms ir personiska novērtēšana: cik nozīmīgs studentam ir tas, ko viņš mācās, kur to varēs izmantot, vai izlietotā enerģija un laiks ir tā vērts, vai nemācīšanās zaudējumu ir iespējams kompensēt u.c.” (Žogla 2003: 32; Matjuhina 2005: 21; Irbe 2007: 22; Markova 1983: 7), pilnveidojot studentu turpmākajā profesionālajā karjerā noderīgas zināšanas un prasmes, iepazīstinot studentus ar viņu izvēlēto specialitāti saistītu uzņēmumu praktisko darbību tiktu veicināta, pirmkārt, studentu mācību motīvu – motīvu, kas saistīti ar mācību darbību attīstība - vēlēšanās apgūt ar izvēlēto specialitāti saistītu informāciju - aktuālākās tendences, problēmas, to risinājumus, lai sagatavotos nākamajai profesijai un sniegtu savu ieguldījumu sabiedrības attīstībā. Otrkārt, tiktu veicināta arī sociālo motīvu – studenta sociālās mijiedarbības ar saviem grupas biedriem un pasniedzējiem attīstība. Saskaņā ar teorētiskās literatūras analīzi (Petursdottir 2009: 34; Cohen 1997: 231; Plaude 2004: 45), ja priekšmetu zināšanas un prasmes var apgūt arī ļoti individuālās mācību situācijās, tad sadarbību, strādāšanu komandā, sevijs kā komandas dalībnieka līdzatbildības, kā līdzvērtīga sabiedrības pārstāvja apzināšanos var iemācīties tikai sadarbojoties. Turklāt studentu sadarbību veicinošu mācību metožu izmantošana ir īpaši nozīmīga neviendabīgās auditorijās, kurās mācās studenti ar dažādām

spējām, sekmēm, etnisko un sociālo izcelsmi, lai viņos veidotos izpratne par dažādības vērtību un viņi iemācītos dzīvot daudz kultūru pasaulē.

Bez tam, tā kā sociālie motīvi ir saistīti arī ar studenta vēlmi pašapliecināties – būt nozīmīgam citu vērtējumā, gūt atzinību, autoritāti, iesaistīties un būt vajadzīgam kopīgajā grupas darbā, tad tie ir nozīmīgs mazākumtautību studentu integrācijas sabiedrībā priekšnoteikums, jo nosaka studenta sociālo statusu. Saskaņā ar teorētiskās literatūras analīzi, jauniešu pašvērtējumu ļoti ietekmē citu vērtējums, jaunieši rīkojas atbilstoši tam, kā viņi uztver apkārtējo gaidas un cerības attiecībā pret sevi. Katrs jauns sociāls kontakts var mainīt jaunieša priekšstatu par sevi. (Lasmane 2003, 67; Martinsone 1998: 11)

Ja students ir apmierināts ar savu vietu, statusu grupā, jūtas novērtēts un vajadzīgs saviem grupas biedriem, pasniedzējiem, augstskolai, ja apkārtējo – grupas biedru, pasniedzēju, sabiedrības attieksme un vērtējums ir pozitīvs, sekmīgs būs arī viņa integrācijas process sabiedrībā. Bez tam sociālā motivācija ir cieši saistīta ar mācību motivāciju, jo zināšanas un prasmes palīdz studentiem socializēties, nosaka studentu lomu, sociālo statusu grupā. Situācijā, kad students grupā ir izolēts, nepieņemts, viņa sociālās motivācijas attīstība palēnināsies, jo students, izslēgts no kolektīvās darbības, neizjūtot sevi kā daļu no grupas kolektīva un jūtoties nenovērtēts, nespēj arī izprast kopīgo mācību nozīmīgumu.

Tāpēc kā vēl vienu nozīmīgu studentu motivācijas mācīties un profesionāli attīstīties veicināšanas priekšnoteikumu var minēt studentu mācību rezultātu novērtēšanu.

Studentu mācību rezultātu novērtējums

Studentu motivācijas mācīties un profesionāli attīstīties veicināšanas viens no priekšnoteikumiem ir studentu mācību rezultātu novērtēšana:

- 1) izstādot izstādēs studentu veiksmīgākos darbus, projektus, zīmējumus, skices;
- 2) augstskolai atbalstot studentu interesantāko projektu realizēšanu;
- 3) bonusu sistēmas ieviešana, lai labākajiem studentiem sniegtu iespēju piedalīties studentu apmaiņas programmās,ursos, semināros;
- 4) stipendiju piešķiršana, pamatojoties uz studentu individuālo izaugsmi, attīstību konkrētā laika posmā, un nevis, salīdzinot studenta sekmes ar citu studentu sniegumu;
- 5) studentu mācību sasniegumu publiskošana;
- 6) studentu vērtēšanas dažādošana – **dažādu** pārbaudes, kontroles veidu izmantošana studentu zināšanu novērtēšanai;
- 7) mācību procesā studentu pieļauto kļūdu analīze, veicinot studentu mācīšanos gan no savām, gan citu studentu pieļautajām kļūdām.

Saskaņā ar teorētiskās literatūras analīzi (Irbe 2007: 17; Rozenblats 2001: 56; Graudiņš 2007: 21), studentu mācību rezultātu novērtēšana (gan pasniedzēju novērtējums, gan grupas biedru novērtējums, gan studentu pašvērtējums) palīdz studentiem apzināt, analizēt un pilnveidot savus mācību sasniegumus – studenti izvērtē savu darbu, pieļautās kļūdas, saprot, kas vēl jāmācās, tāad kļūst atbildīgi par savu darbību.

Līdzīgi studentu mācību rezultātu novērtēšanas dažādošanai, kā vēl vienu nozīmīgu studentu motivācijas mācīties un profesionāli attīstīties veicināšanas priekšnoteikumu var minēt arī mācību procesa dažādošanu – daudzveidīgu mācību metožu, formu, līdzekļu izmantošanu.

Mācību procesa dažādošana, dažādu mācību metožu, formu, līdzekļu izmantošana

Lai motivētu studentus mācīties un profesionāli pilnveidoties, ieteicams dažādot mācību procesu:

- 1) organizējot ārzemju lektoru vieslekcijas kā iedvesmas un ideju avotu studentiem;
- 2) vizualizējot informāciju, lai studenti varētu to vieglāk uztvert;
- 3) izmantojot mācību procesā jaunākās tehnoloģijas, programmas u.tml.;
- 4) uzdodot interesantus mājas darbus – izstāžu, muzeju apmeklēšanu, ekskursijas u.tml.;
- 5) organizējot mācīšanos netradicionālā vidē, piemēram, muzejā, parkā, baznīcā, vēsturiskā celtnē u.tml.

Saskaņā ar teorētiskās literatūras analīzi (Asafreja 2001: 18; Antiņa 20001: 45; Ivane 2003: 67; Smits 2000: 43), mācību procesa dažādošana, piemēram, mācīšanās netradicionālā vidē – sniedz iespēju mainīt mācību vidi – ikdienas rutīnu – nodarbības auditorijā, palīdzot studentiem sekmīgāk uztvert jaunu informāciju, ieinteresēt studentus. Dažādojot mācību procesu, mainītos arī pedagoga loma, viņam vajadzētu pielāgoties jaunajiem apstākļiem – iespējams, pedagogs vairs nebūtu galvenais informācijas sniedzējs, bet vissvarīgākā nozīme būtu pašai videi un pašu studentu viedoklim. Tādējādi mācību process kļūtu demokrātiskāks, veicinot tādas vides „kur ir maza spriedze un valda liela ieinteresētība” attīstību. (Smits 2000: 46) Iespējams netradicionālu mācību metožu izmantošana mācību procesā, dažādotu studentu mācību pieredzi, palīdzot arī viņiem kļūt demokrātiskākiem, atvērtākiem un ieinteresētākiem veidot un sniegt savu ieguldījumu tādas sabiedrības attīstībā, kas atbalstītu dažādību un sekmētu viņu izaugsmi.

Secinājumi

Mazākumtautību studentu motivācija mācīties un profesionāli pilnveidoties varētu tikt sekmēta:

- 1) Pilnveidojot studentu turpmākajā profesionālajā karjerā noderīgas zināšanas un prasmes:

a) tādējādi veicinot studentu mācību motīvu – motīvu, kas saistīti ar mācību darbību attīstību - vēlēšanās apgūt ar izvēlēto specialitāti saistītu informāciju - aktuālākās tendences profesijā, problēmas, to risinājumus, lai sagatavotos nākamajai profesijai un sniegtu savu ieguldījumu sabiedrības attīstībā,

b) tādējādi sekmējot arī sociālo motīvu – studenta sociālās mijiedarbības ar saviem grupas biedriem un pasniedzējiem attīstību, jo, ja priekšmetu zināšanas un prasmes var apgūt arī ļoti individuālās mācību situācijās, tad sadarbību, strādāšanu komandā, sevis kā komandas dalībnieka līdzatbildības, kā līdzvērtīga sabiedrības pārstāvja apzināšanos, var iemācīties tikai sadarbojoties,

2)veicinot pozitīvu - apkārtējo – grupas biedru, pasniedzēju, sabiedrības attieksmi un vērtējumu, tādējādi nodrošinot labvēlīgus apstākļus mazākumtautību studentu integrācijas sabiedrībā attīstībai,

3)novērtējot studentu mācību rezultātus (gan pasniedzēju novērtējums, gan grupas biedru novērtējums, gan studentu pašvērtējums), lai palīdzētu studentiem apzināt, analizēt un pilnveidot savus mācību sasniegumus - izvērtējot darba rezultātus, pieļautās kļūdas, saprotot, kas vēl jāmācās, tātad kļūstot atbildīgiem par savu darbību.

4) izmantojot mācību procesā netradicionālas mācību metodes, lai dažādotu studentu mācību pieredzi, palīdzot viņiem kļūt demokrātiskākiem, atvērtākiem un ieinteresētākiem veidot un sniegt savu ieguldījumu tādas sabiedrības attīstībā, kas atbalstītu dažādību un sekmētu viņu izaugsmi.

Tādējādi tiktu veicināta studentu piederības izjūta universitātei, savas izvēlētas specialitātes pārstāvjiem, palīdzot studentiem apzināties, ka mācoties un pilnveidojot profesionālās zināšanas un prasmes, viņi varēs sniegt savu ieguldījumu sabiedrības attīstībā, un otrādi, būs sabiedrībai vajadzīgi un novērtēti.

Bibliogrāfija

1. Asafreja, A. (2001) Mācību ekskursija. Rīga: RaKa.
2. Cohen, E.G., Lotan, R. A. (1997) Working for Equity in Heterogeneous Classrooms. Sociological Theory in Practice. New York: Teachers College Press.
3. Graudiņš, A. (2007) Motivācijas teorētiskie un praktiskie aspekti. Rīga: Zinātniskie raksti.
4. Irbe, I. (2007) Skolēnu sociālā motivācija. Skolotājs. Nr. 2: 63 – 71.
5. Lasmane, D. (2003) Skolēnu adaptācijas process. Skolotājs. Nr.2: 67 – 73.
6. Markova, A. (1983) Mācīšanās motivācijas veidošana skolēniem. Rīga: Zvaigzne.
7. Martinsone, K. (1998) Adevkāts pašvērtējums – optimālas pašizjūtas un savas identitātes apzināšanās garants. Personības pašizjūta un identitāte. Rīga: Mācību apgāds NT.
8. Smits, E. (2000) Paātrinātā mācīšanās klasē. Rīga: Pētergailis.

9. Petursdottir, G. (2009) Intercultural Education – Better Education For Everyone? Iceland: InterCultural Iceland.
10. Plaude, I.(2004) Kooperatīvā mācīšanās. Rīga: RaKa.
11. Rozenblats, J. (2003) Profesionālās vērtības un to ietekmējošie faktori. Skolotājs. Nr.2: 29 - 32
12. Žogla, I. (2001) Kvalitatīva izglītība studējošai sabiedrībai. Zinātniskie raksti pedagogijā. Rīga: Izglītības solī. 641. sēj.: 25 – 37